

De psychologie van het Nederlandse

Om boeren te motiveren voor agrarisch natuurbeheer of vrijwillige (ongesubsidieerde) maatregelen zijn er naast een financiële vergoeding alternatieve sturingsmogelijkheden. Uit mijn onderzoek aan Wageningen Universiteit blijkt dat sturing op maat nodig is voor verschillende vormen van agrarisch natuurbeheer. Meer zicht op de psychologie van boeren voor uitvoering van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer kan daarbij zeer behulpzaam zijn.

— William van Dijk (Wageningen UR)

> Ondanks de lange geschiedenis van agrarisch natuurbeheer in Nederland is er de afgelopen tien jaar veel kritiek geweest op de effectiviteit er van. Om de effectiviteit te verbeteren, een belangrijke doelstelling van het nieuwe stelsel, is het goed om het agrarisch natuurbeheer te analyseren. Een fundamenteel punt van het agrarisch natuurbeheer is dat de overheid afhankelijk is van de bereidwilligheid van een groot aantal boeren om hun beheer aan te passen.

Zelf-identiteit

Op basis van een veel toegepast psychologisch model, de theorie van gepland gedrag, heb ik onderzocht welke factoren een rol spelen bij de motivatie van boeren om agrarisch natuurbeheer uit te voeren en welke rol de ANV hierbinnen speelt. De theorie van gepland gedrag stelt dat iemands bereidwilligheid om een bepaald soort gedrag uit te voeren bepaald wordt door drie onderliggende variabelen: 1. *Attitude*, de rationele afweging tussen positieve en negatieve punten van het gedrag; 2. *Sociale druk*, dat is de ingeschatte verwachtingen van belangrijke personen om het gedrag wel of niet uit te voeren en 3. *De waargenomen gedragscontrole*, het ingeschatte vermogen om het gedrag succesvol uit te kunnen voeren. Daarnaast is er in de loop der tijd nog een aantal andere variabelen aan toegevoegd waarvan zelf-identiteit de belangrijkste is. Zelf-identiteit bepaalt in hoeverre iemand vindt dat een bepaald gedrag past bij zijn of haar identiteit.

Maatwerk

In het onderzoek heb ik gekeken hoe deze variabelen verschillen voor de bereidwilligheid van boeren voor drie verschillende vormen van agrarisch natuurbeheer: collectief slootkantbeheer, collectief weidevogelbeheer en vrijwillige ongesubsidieerde natuurvriendelijke maatregelen. Onder de laatste vallen bijvoorbeeld het onderhouden van een haag op het erf en het hebben van knotbomen of takkenhopen, maar ook kleinere maatregelen zoals het ophangen van nestkasten.

De resultaten van dit onderzoek laten zien dat voor verschillende vormen van agrarisch natuurbeheer verschillende factoren bepalend zijn voor de intentie van boeren om het beheer uit te voeren. Zo is voor collectief slootkantbeheer de attitude, de rationele afweging tussen positieve en negatieve punten van slootkantbeheer, de belangrijkste factor die de bereidwilligheid van boeren bepaalt. Voor weidevogelbeheer spelen echter ook complexe factoren als sociale druk van mede ANV-leden, facilitatie door de ANV en zelf-identiteit een belangrijke rol. Terwijl voor de vrijwillige ongesubsidieerde maatregelen niet attitude maar zelf-identiteit de belangrijkste factor is. De invloed van zelf-identiteit geeft aan dat de mate waarin boeren het uitvoeren van deze maatregelen als onderdeel zien van hun identiteit

Foto's Fabrice Ottburg

agrarisch natuurbeheer

als 'goede boer' een grote invloed heeft op hun bereidwilligheid om de maatregelen uit te voeren. Daarnaast kwam uit de resultaten van het onderzoek naar voren dat voor ongesubsidieerd beheer ANV's een positieve invloed hebben op de bereidwilligheid van boeren, hoewel deze maatregelen niet onder de primaire verantwoordelijkheid van de ANV's vallen.

Slootkantboer

De logische vervolgvraag is: hoe kunnen we deze onderzoeksresultaten 'vertalen naar sturingsmogelijkheden om boeren te motiveren om nog meer aan agrarisch natuurbeheer te doen? Ten eerste moet er sturing op maat plaats vinden, afhankelijk van het type beheer. Bij slootkantbeheer zou bijvoorbeeld het monitoren van de vegetatie door boeren zelf een positieve invloed kunnen hebben, omdat ze dan direct het effect van de maatregelen zien. Onder het oude agrarisch natuurbeheer stelsel Programma Beheer tussen 2000 en 2009 werd dit nog gedaan door middel van resultaatbeloning voor slootkanten. In dit systeem kregen boeren de subsidie uitbetaald per gevonden plantensoort per kilometer slootkant. Vanaf 2010 geldt echter een ander subsidiestelsel dat niet uitgaat van resultaatbeloning, maar afreken op basis van het uitgevoerde beheer. Om resultaatbeloning opnieuw te introduceren zal zowel de mogelijkheid daartoe vanuit het beleid opnieuw gegeven moeten worden, maar ook moeten de ANV's bereid zijn dit weer toe te passen en te coördineren.

Om boeren te motiveren voor weidevogelbeheer of voor meer ongesubsidieerde maatregelen zijn ook alternatieve sturingsmogelijkheden die meer gericht zijn op de zelf-identiteit van een boer. Binnen de sociale psychologie stelt de identiteitstheorie van Stryker dat iemands zelf-identiteit uit meerdere identiteiten bestaat, afhankelijk van de sociale rol die iemand op een bepaald moment inneemt. Hierdoor kunnen in verschillende situaties, andere identiteiten een rol spelen bij gedrag. Zo kan een boer, afhankelijk van het moment, ook de identiteiten vader, natuurliefhebber, ANV-lid of ondernemer aannemen. In het huidige agrarisch natuurbeheer ligt de focus sterk op het compenseren van omzetverlies (inkomstendering) dat boeren lijden door agrarisch natuurbeheer. Hierdoor worden identiteiten gelinkt aan financiën en ondernemerschap sterk benadrukt. Mogelijkerwijs heeft dit tot gevolg dat een boer bij de afweging mee te doen aan agrarisch natuurbeheer de identiteit van bijvoorbeeld ondernemer veel zwaarder laat meewegen dan de identiteit van natuurliefhebber.

Het sterker benadrukken of 'labelen' van de natuur-vriendelijke identiteiten die boeren hebben in bijvoorbeeld de voorlichting, is wellicht een manier om het uitvoeren van agrarisch natuurbeheer minder een financiële beslissing te maken en andere, natuurvriendelijke, iden-

titeiten een grotere invloed te geven. 'Labelen' is al effectief toegepast in de voorlichting door de introductie van de term 'weidevogelboeren'. 'Weidevogelboeren' benadrukt een identiteit voor boeren direct gekoppeld aan agrarisch natuurbeheer. Dit verklaart mede waarom zelf-identiteit wel geassocieerd is met de intentie voor weidevogelbeheer, maar dat niet is voor slootkantbeheer. Weidevogelbeheer is deel geworden van één van de identiteiten van een boer, namelijk die van weidevogelboer. Voor andere vormen van natuurbeheer zouden labels als 'agrarisch natuurbeschermer' of 'slootkantboer' dit effect wellicht kunnen hebben. Het is zelfs mogelijk dat het labelen van boeren als 'ANV-lid' een positieve invloed heeft op de natuurvriendelijke identiteiten van een boer.

ANV: logisch platform

De resultaten van dit onderzoek tonen aan dat er aanknopingspunten zijn die kunnen helpen om het Nederlandse agrarisch natuurbeheer effectiever te maken. De collectieven en de ANV's kunnen hierbij een zeer waardevolle rol spelen als

regionale partner tussen boer en beleidsmakers voor bijvoorbeeld de communicatie en facilitatie van het beheer. Het nieuwe Subsidiestelsel Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer 2016 lijkt een stap in de goede richting te zijn door deze rol te onderschrijven en te verstevigen. In deze nieuwe rolverdeling biedt de collectieven en ANV's het meest logische platform voor het verbeteren van de motivatie van boeren door middel van bijvoorbeeld het labelen van boeren in de voorlichting als 'ANV-lid' of 'agrarisch natuurbeschermer'.<

william.vandijk@abdn.ac.uk

William FA van Dijk – The ecology and psychology of agri-environment schemes. Proefschrift Wageningen Universiteit. Te downloaden op:

<http://library.wur.nl/WebQuery/wda/2066136>

